

Afsluttende Bemærkninger om Roskilde Domkirkes Alder og Stil.

Af Justitsraad Steen Friis.

I 5te Bind af Ny kirkeh. Saml. har jeg anført Grundene, hvorfor jeg ikke har kunnet følge Prof. Høyen i hans Afhandling om Roskilde Domkirkes Alder og Stil, og lovede da ved Lejlighed at supplere disse, hvilket Løfte jeg her ved skal søge at indfri.

Prof. Høyen mener, at den gamle Domkirkebygning i Roskilde fra Svend Nordbagges Tid endnu maa have staaet ved Aaret 1157, eftersom Kong Valdemar den Store ved det nye Bispevalg i Roskilde i dette Aar omtaler den som grundlagt og rigt begavet af hans Forfædre, og han tilføjer, at eftersom Kirken ikke derefter omtales før ved Aaret 1234, da der berettes, at den er bleven ødelagt ved Ildebrand, saa maa den oprindelige Domkirke af Granit ved denne Lejlighed være tilintetgjort og en ny Murstenskirke være opført i den afbrændte Kirkes Sted.

Jeg har tidligere søgt at bevise, at de Efterretninger, vi have om Roskilde Domkirkes Ødelæggelse ved Ildebranden 1234, ikke ere paalidelige. Blandt de bedre og originale Annalister findes Ingen, der beretter, at vor Domkirke er afbrændt i dette Aar. Jeg skal her fremhæve Forfatte-

ren af *Annales esromenses*¹⁾, der har levet i det 13de Seculum og vistnok er den paalideligste af Alle i hvad der berettes om sjællandske Kirkesager fra den Tid. Han har Intet om, at vor Domkirke skulde være afbrændt ved Aaret 1234, hvorimod han beretter, at Lunds Domkirke afbrændte 1233. Af sjællandske kirkelige Sager omtaler han ved Aaret 1237 *translatio Sti Wilhelmi*; beretter, at Biskop Niels Stigsen i Roskilde ved Kongens Efterstræbelser (*malignitate*) uretfærdigen fordreves fra sit Stift 1245; fortæller om Sorø Klosters og Kirkes Brand 1247; om hvorledes Hertugen af Brunsvig 1262 berøvede Domkirkerne i Lund og Roskilde alle deres Midler og beslaglagde Kannikernes Ejendele; om hvorledes han holdt Præsterne sammesteds i Fangenskab paa en for dem nedværdigende Maade og frarøvede dem alt hvad de ejede; han tilføjer, at det vilde blive for vidtløftigt specielt at opregne alle de Lidelser, Vorherre tillod bemeldte Hertug og hans Medhjælpere at paaføre Gejstligheden ved begge disse Kirker; han anfører de roskildske Biskoppers Tiltrædelses- og Dødsaar, og omtaler Roskilde Domkirkes Brand 1282 m. m. Skulde man ikke efter disse Beretninger om kirkelige Sager i Sjælland være berettiget til at slutte, at da Annalisten ikke har et Ord om vor Domkirkes Ødelæggelse c. 1234, maa Beretningen derom hos andre, der baade hvad Tid og Sted angaar ligge den omtvistede Begivenhed fjernere, anses for at bero paa en Vildfarelse eller rettere hidrøre fra en unøjagtig Excerpering af de originale Aarbøger. Det er dog ingenlunde alene de esromske Annaler, der tie om denne mærkelige Begivenhed. Det er, som anført, samtlige de paalideligste og mest originale Annalister, der iagttage samme Taushed herom, medens de snart berette om Ringsted Klosters Brand 1240; om vor Frue Kirkes Do. i Ros-

¹⁾ Langebek regner disse Annaler *inter optimos* og mener, at Forfatteren til deres sidste Part har havt hjemme i Esrom Kloster og er død ved Aaret 1307. Scr. r. D. I, 244.

kilde 1242; om Sorø Kirkes Do. 1247; St. Knuds Kirkes Do. i Odense s. A. og om Næstved Klosters Brand 1261. Lige over for denne Taushed hos Forfatterne til de bedste Aarbøger formenes Compilerers som Hamsforts og Peder Olsens Beretninger om St. Lucius's Brand i Roskilde 1234 at være for Intet at regne. Og hvad skulde vi vel sige til, at der intetsteds, selv ikke hos de ringeste Compilerer, findes et Ord om, at der efter den af Høyen og Meningsfæller antagne Ødelæggelse af vor Domkirke 1234 er bleven opført en hel ny Domkirke i Roskilde, al den Stund vore Aarbøger dog berette om andre samtidige kirkelige Bygningsforetagender, saasom Stiftelsen af St. Clara Kloster 1259¹⁾ og St. Agnes Do.²⁾, begge i Roskilde, om Stiftelsen af Damiani Kloster 1237³⁾; om Indflytningen i Roskilde By af Helligaandsklosteret 1253⁴⁾; om Grundlæggelsen af St. Clements Domkirke i Aarhus 1201⁵⁾ samt om Pavebullen af 1209⁶⁾, der opfordrer til at komme dette Byggeforetagende til Hjælp? Hvad skulde vi sige til, at der ved Aaret 1210 berettes om en ny Klosterkirkes Opførelse i Ebelholt saavel som til Pave Innocents den 4des Almissebrev om at bygge en Kirke i Roskilde til Franciscanerne 1246 og til Indulgentsbrevet af 1283 om at komme den brandlidte St. Lucius i Roskilde til Hjælp? Skulde man ikke af alle disse Meddelelser om kirkelige Byggeforetagender i Sjælland i den nærmeste Tid ved Aaret 1234 være berettiget til at slutte, at da det intetsteds er omtalt, at der ved dette Aar er blevet opført en hel ny Domkirke i Roskilde, savner denne Paastand den fornødne Begrundelse. Det er muligt, at Hr. Professor J. Kornerup i Erkjendelsen heraf har forladt Høyens Mening om at

¹⁾ Scr. r. D. V, 52. Suhm H. af D. X, 378.

²⁾ Suhm, X, 517.

³⁾ Scr. r. D. V, 511.

⁴⁾ Suhm X, 235.

⁵⁾ Scr. r. D. VII, 211.

⁶⁾ Ibid. VI, 146.

Ødelæggelsen af R. D. har funden Sted 1234. I Texten til »danske Mindesmærker« har denne hæderlige Arkæolog i al Fald udtalt som sin Mening, at den gamle Kirke fra Svend Nordbagges Tid maa være gaaet til Grunde, efter at Saxo har sluttet sin Krønike 1185, da han ellers sikkert baade havde omtalt den ældre Kirkes Undergang og den nyes Opførelse; og han tilføjer, at denne Opførelse af en ny Domkirke ikke kan have fundet Sted efter 1206, saasom Saxos Grav, der findes i Domkirken, utvivlsomt vilde være bleven tilintetgjort med den hele øvrige gamle Domkirke, saafremt hans Lig var bleven jordfæstet i denne. Hr. Professoren har altsaa opgivet Aaret 1234 som Udgangspunktet for de omhandlede Begivenheder, og han henfører dem til en Tid, da selv ikke de mindst paaagtede Annalister anføre Noget derom. Professoren forklarer denne Taushed af den overordentlige Sparsomhed, hvormed kirkelige Anliggender fra den Tid overhovedet omtales. Lad os da se, om denne Taushed hos vore Annalister om kirkelige Begivenheder, som den her omhandlede, virkelig er en saadan, at det ikke er at undre over, at Ødelæggelsen af den gamle og Opførelsen af en ny Domkirke i Roskilde ikke omtales i de 20 Aar fra 1185 til 1206.

I de nærmest til min Raadighed staaende Kildeskrifter finder jeg blandt Andet ved Aaret:

1186. At Paven stadfæster Kong Valdemars Gave af Byen og Borgen Hafn til Absalon og Eftermænd paa Roskilde Bispestol.

1187. At der i Lund holdtes et stort Kirkemøde og at Kong Knuds tvende Søstre samme Aar optoges i Frue Kloster i Roskilde.

1188. At Paven opfordrer Kong Knud til Korstog.

1189. At Barderwick indtages af Kong Knud den 6te, og at han sender kostbare Reliquier til Roskilde Domkirke.

1191. At Absalon fratræder Bispestolen i Roskilde.

1192. At Peder Sunesen bliver Biskop sammesteds.

1192. At Esrom Kloster brænder, at Guldholm Kloster ved Slesvig stiftes og at Bisp Valdemar af Slesvig flygter til Norge.

1193. At Bisp Valdemar fanges og sættes paa Nordborg.

1194. At Andreas Sunesen og Abbed Vilhelm sendes til Rom.

1195. At Bernhardinerne komme til Esrom.

1196. At Kongen gjør Korstog til Lifland.

1198. At Biskop Peder Sunesen af Roskilde fejder mod Markgrev Otto af Brandenburg og fanges, samt at Bisp Valdemar bringes til Søborg Slot.

1200. At Mag. Gerardus Canonicus Roskild. dør.

1201. At Erkebisp Absalon dør i Sorø, og at Andreas Sunesøn bliver Erkebisp.

At Peder Vognsen grundlægger Aarhus Domkirke, og at Øveds Kloster i Skaane stiftes.

1202. At Kong Knud dør, og at Hertug Valdemar af Sønderjylland krones til Konge i Danmark i Lunds Domkirke.

1203. At Abbed Vilhelm i Ebelholt Kloster dør.

1204. At Esrom brænder, og at Esbern Snare dør.

1205. At Kong Valdemar fejder i Venden og Esthland og

1206. At Biskop Valdemar løslades.

Disse Excerpter kunne vistnok forøges med flere, men deres Antal maa vel anses for tilstrækkeligt til fremdeles at betegne det som gaadefuldt, at en gammel Domkirke i Roskilde skulde kunne forsvinde og en ny opføres i de anførte 20 Aar, uden at vore Aarbøger derom melde et Ord. Hr. Professoren mener, at Saxos Grav i vor nuværende Domkirke vidner om, at han er jordfæstet i denne og ikke i den ældre Kirke fra 11te Aarh.; men hvorledes vil da Hr. Professoren forklare Pillegravene i Højkoret fra 11te og 12te Aarhundrede? Hvorledes vil han forstaa Til-

stedeværelsen af Helgis Mindesten fra Aaret 1128? Skulde man ikke være lige saa berettiget til at slutte, at den nuværende Domkirke maa være ældre end 1128, eftersom vi endnu have en Mindesten fra dette Aar indsat i en af dens Mure. Man vil maaske hertil svare, at saavel Levningerne af de Lig, som findes indmurede i Korpillerne som Helgis Mindesten maa antages at være flyttede fra den gamle Kirkes Ruiner til den ny; men hvad er der da til Hinder for at antage, at det samme kan være sket med Levningerne fra Saxos og Borger Vilhelms Grave? Den af Professor Kornerop opstillede Konklusion har formentlig saaledes ikke bragt Afgjørelsen af Tidsspørgsmaalet et Fjed nærmere Maalet.

Høyens Mening, om at Ordene »saxeum opus« og »petrarum pondus« hos Saxo bestemt skulle henvise til et Materiale af Granit, har [en blandt Høyens Meningsfæller tilladt sig at imødegaa, idet han bemærker, at disse Ord lige saa lidt maa forstaas bogstavelig som Ordene hos samme Forfatter i hans Knud den Helliges Historie »marmoreæ columnæ«, der vistnok ikke bør forstaas om Marmorsøjler, men om Granitsøjler med flammert Brud.

Professor Høyen betoner skarpt, at Kirkens Arkitektur ikke tillader at føre den længere tilbage end til Midten af 13de Sec. Den store Lærdes Kjendskab til de forskjellige europæiske Landes kirkelige Arkitektur nærer jeg for dyb Højagtelse for, til at jeg skulde tillade mig at yttre mig nærmere herom, end sket er tidligere, men jeg gjentager, at jeg hidindtil ikke er rokket i min Overtydning om, at Kirkens gothiske Former ere fremkaldte ved de omfattende Reparationer, den har modtaget efter de store Ildebrande, vi vide at have ramt den. Ved disse ere de oprindelige Enkeltvinduer med deres $\frac{1}{6}$ Tomme tykke malede Glasruder i hvert Murfag paa Gallerierne blevne forstørrede og et mindre anbragt paa hver Side af dem; ved disse ere Korsarmene forkortede og nye Korsgavle anbragte i Flugt med Sideskibenes Ydremure; ved disse forandredes hele

den vestre Gavlfacade, da nemlig Taarnene tilbyggedes efter Branden 1282; ved disse afbrødes de oprindelige Taggavle over hvert Murfag paa Gallerierne; ved disse forandredes Korafslutningen, der oprindeligt havde et fladt østligt Murparti i Taggavl og øverste Gavlmur; ved disse modtog Hvælvingerne deres gotiske Former; ved disse indvandrede de smækre Granitsøjler paa Korgalleriet og ved disse borttoges hele den ydre Beklædning af Murene og erstattedes ved en ny. Der bliver saaledes ganske vist ikkun lidt tilbage af den oprindelige Kirkes Former, men dog saa meget, at vi ikke kunne siges at have en hel ny Kirkebygning for os. Som Rester af den oprindelige Kirke regner jeg hele Murkjernen og Murbeklædningen indvendig i Kirken og blandt Detaillerne de fire underste Granitsøjler i Højkoret, de i Kapitæler og Sokler sammenkoblede Tvillingssøjler¹⁾ paa hver Side af det store søndre Korsvindue, Hvælvingen over Højkoret og enkelte Hvælvinger i Side-skibene; til Levningerne fra denne fjerne Tid regner jeg fremdeles Helgis Mindesten med tilhørende Granitsøjle²⁾,

¹⁾ De maa da være flyttede til deres nuværende Pladser fra den ældre Gavlmur, der sprang mere frem end den nuværende.

²⁾ Se min Beretning om Restaurationsarbejderne i Roskilde Domkirke for Aaret 1856 i Ny kirkehistoriske Samlinger II. B., hvor denne Mindesten med tilhørende Søjle m. m. omtales. Det er nu blevet min Overtydning, at Kapitlets Forsamlingsstue, hvor bemeldte Mindesten og Søjle findes, oprindeligt har haft lave Krydshvælvinger lige som det mod Vest tilstødende Kjælderrum og som de, der fandtes i det mod Nord tilstødende Rum (Provst Peter Paulins aabne Begravelse), hvilke bleve nedtagne i Aaret 1858. Gulvene i Kapitelstuen og dens Kjælderforstue ligge nemlig i samme vandrette Linie (1 Alen 5 Tom. under de nuværende Gulve), og Sporene af de oprindelige fire smaa rundbuede Vinduer i Kapitelstuens østre Mur vise ganske hen til Vinduerne i Kjælderens baade med Hensyn til Højdestilling over Jordlinien og Indfatningsmaade. Enhver, som i Forstuen til Kapitelstuen betragter de tre lave Krydshvælvinger med deres primitive firkanterede Grader, de lave Kjældervinduer, og som forestiller sig Gulvene lagte med almindelige Brosten, saaledes som det viste sig 1859 i Kapitelstuen — vil indrømme, at Alt her tyder hen

Midterskibets Piller med Kapitæler eller Kragbaand samt de under Ribberne stillede Dværgsøjler og de runde Buer, der aabne Sideskibene mod Højskibet; men jeg indrømmer derhos, at det vil være saare vanskeligt om ikke umuligt af disse Stykker i Tanken at samle en Helhed. Den indvandrede Gothik træder derimod saa sejerrig op, at enhver, der kommer ind i Kirken, maa tro, at han har en Kirke for sig fra det 13de eller 14de Aarhundrede.

I 5te Bind af Ny kirkehist. Saml. S. 654 har vor lærde Arkæolog, Professor Ussing, gjort nogle Bemærkninger til hvad jeg har ytret om Høyens Afhandlinger om vor Domkirkes Alder og Stil. Den højtagnede Lærde mener, at »lapis« og »saxum« ikke lade sig forstaa om andet end den naturlige Sten, enten Kamp eller Tufsten, og at det af mig citerede Sted hos Ducange, hvorefter »lapis« i daglig Tale ofte betyder Teglsten, ikke kan finde Anvendelse til Forstaaelse af disse Ord hos Saxo og Ælnoth, thi — siger han — Naturstenen som Bygningsmateriale var paa Saxos og Ælnoths Tid endnu ikke afløst af Teglstenen, hvilket formenes at have fundet Sted i Lombardiet, hvor han antager at den gamle Scholiast, som Ducange citerer, har levet og skrevet. Men Hr. Professoren antyder ikke, naar den gamle Scholiast har levet, og da det jo heller ikke er en afgjort Sag, at han har levet i Lombardiet, synes mig denne Slutningsmaade om Betydningen af ommeldte Ord ikke aldeles tilfredsstillende. Jeg nærer derhos Tvivl om, at Teglstenen nogensinde kan siges ganske at have afløst Marmor og

paa, at disse Rum have Karakteren af at høre til de allerældste Bygningspartier her ved Domkirken; og kommer saa her til, at vi endnu have Mindestenen over Helgi paa dens Plads, og at han der siges at være død 1128, saa synes man berettiget til at drage den Slutning, at saafremt vi ikke have mere af det oprindelige Kapitelhus, der vel af Vedkommende forudsættes at være ødelagt ved Ildebrand lige som selve Kirken, saa maa dog det nuværende Kapitelhus være ældre end fra 1128, og da dets Mure fra Grunden ere byggede af store røde Teglsten, saa maa man have kjendt brændte Sten før Valdemar den 1stes Regjerings tid.

Sandsten som Bygningsemner i Norditalien. Skulde min højtagtede og lærde Modstander mene, at den i Aaret 1201 paabegyndte St. Clements Kirke i Aarhus, der jo omtales som »Basilica lapidea«, ogsaa oprindeligt har været opført af Fraadsten? Hr. Professoren forkaster ogsaa min Forstaaelse af »lapideus tabulatus«, som jeg oversætter ved en gennem hele Murtykkelsen lagt Skiftegang af Teglsten; thi — bemærker han — i saa Fald vilde Ælnoth ikke have skrevet »lapideo tabulatu« men »lapideis tabulatus«, eftersom en Mur bestaar af flere Skifteange. Men sige vi da ikke den Dag idag, at denne eller hin Mur har polsk eller gothisk Skiftegang? Falder det nogen ind at tale om et Murværk med polske Skifteange. Den højtagtede Lærde er lige som Ducange af den Mening, at Udtrykket »tabulatus« er laant fra Tømmerhaandværket. Det glæder mig dog heri at samstemme med Professoren; thi Tavllægning hos Tømmerne bruges netop om det vandrette Bjælkelag i Modsætning til Stolper og Spær. Vil man maaske herimod indvende, at Tabula ogsaa bruges om en opretstaaende Tavle (Altertavle), da bemærkes, at tabula (o: et enkelt Tavl) ikke er det samme som tabulatus (o: en Samling af Tavl i et Loft eller et Gulv).

Hr. Professoren mener fremdeles, at jeg selv har havt Følelsen af, at der manglede mig Noget, naar jeg vilde gjengive Ordene hos Ducange saaledes, at »tabulatus murorum« betyder Murenes øverste Skiftegang o: efter al mindelig Sprogbrug det samme som »til Murkronen«. Jeg har forgjæves bestræbt mig for at udfinde Hr. Professorens Mening hermed, og jeg vilde sætte Pris paa af Hr. Professoren at erfare den rette Betydning af disse Ord. Jeg anser dem nemlig for at betegne et Tournonsen givet Paalæg om ikke at bygge deres Huse højere end Muren, der omgav deres By. Min lærde Svargiver mener endvidere, at det er saa vel godtgjort, som det kan forlanges, naar Høyen antager, at vor Domkirke er bleven ødelagt ved Ildebrand 1234. Denne Paastand er dog efter min

Formening det allersvageste Punkt i Høyens Afhandling, og jeg skal kun henvise til mine tidligere fremsatte Modgrunde i denne Retning. Men hvad vil nu Professor Kornrup sige hertil? Han har jo ganske forladt Aaret 1234 som det Tidspunkt, da Ødelæggelsen kan have fundet Sted? Det er ikke min lærde Svarskrivers Mening, at Svend Nordbagges Domkirke har været af Granit, men af Fraadsten, af hvilket Materiales »Skrøbelighed«, siger han, det er forklarligt, hvorledes Kormuren kunde falde ned kort før Kirken skulde indvies, og — tilføjes — at Rudera af en brændt Tufstenskirke ikke lade sig bruge ved en anden Kirkes Opførelse paa Grund af deres Skrøbelighed. Dette bliver da det andet Punkt, hvori Dhrr. Professorer Ussing og Kornrup ikke samstemme, saasom Prof. K. mener, at Tufquaderne af den gamle Domkirke ere blevne benyttede til Opførelse af andre Kirker i Roskilde og nærmeste Omegn. Afset herfra skal jeg tillade mig at bemærke, at Fraadstenen ingenlunde er et skrøbeligt Materiale, selv om den har gennemgaaet en eller flere Ildebrande, hvorimod det er bekjendt nok, at Graniten skjernes og spaltes ved Ildens Paavirkning. Jeg tillader mig at henvise Hr. Professoren til herværende Frue Kirke, som en ret betydelig Levning af en Fraadstenskirke fra Svend Nordbagges Tid. Denne Kirke vides at være ramt af flere Ildebrande, uden at dens Tufstensmure derved ere blevne ødelagte, og det vil kunne ses tydeligt i de ældgamle Vindueskarme paa Kirkens Sydside, hvor fortræffeligt denne Indfatning har holdt sig selv i det fine Straalestik i Bueslagene. At man har stolet paa dette Materiales Holdbarhed, fremgaar da ogsaa deraf, at man efter Kirkens sidste Brand i 16de Aarhundrede har opført 8 Alen høje Teglstensmure ovenpaa de den Gang allermindst 400 Aar gamle Tufstensmure, skjønt disse ikke ere kompakte eller kjærnemurede. Den samme Fasthed, ja jeg kunde næsten sige Uforgjængelighed, viser dette Materiale, hvor det er benyttet andensteds i vore Landsbykirker

(i hvilke dog Kridt og Kalksten hyppigst er anvendt). Man har nemlig sædvanlig benyttet Langhusenes vestre Gavl-mure til derpaa at opføre de østre Taarmure, skjønt Tufstensmurene ogsaa her gjennemgaaende vise sig som tvende Murvægge med af Brosten udfyldte Mellemrum. Det bliver da saaledes fremdeles en Gaade, hvorledes Tufstensquaderne af en brændt Domkirke sporløst kunde forsvinde, al den Stund at de kjendtes og agtedes for et uforligneligt Materiale til Grundlægning af en ny Domkirke.

Hvad angaar Hr. Professorens Bemærkning om de tvende ældste Kirker i Caen, der siges at have tjent som Forbillede ved Opførelsen af vor Domkirke i 12te eller 13de Aarhundrede, da er det jo sikkert, at vi kun have saare lidet af disse tvende Bygninger tilbage in originali, og at det Tilbyggede tilhører 12te Aarhundrede. Det forekommer mig derfor noget betænkeligt her som andetsteds fra Stilens Lighed i enkelte Partier af tvende Kirker (her og i Nordfrankrig) at slutte sig til Alderen af disse.

Vor højtagede og lærde Arkæolog, især hvad vore Kirkebygninger angaar, Sognepræst Jacob Helms, har i sit Modskrift mod Dr. theol. W. Rothe bl. a. bemærket, at da der i intet Land paa Jorden fra en tidligere Tid end sidste Halvdel af 12te Aarhundrede findes en Bygning, hvis Stil i sin Helhed stemmer med Roskilde Domkirkes, saa vil det staa fast, at Saxos og Ælnoths Beretninger om vor Domkirkes Opførelse i 11te Aarhundrede ikke kan gjælde den nu for vore Øjne staaende Bygning. Jeg mener herom at være af selv samme Mening, for saa vidt jeg i det Foranførte har indrømmet, at de store Forandringer, der ere foregaaede med vor Domkirke, særdeles ved dens Restauration efter Branden 1282, ganske har givet den Karakteren af en Kirkebygning fra det 13de Aarhundrede. Min lærde Modstander henviser til, hvad der berettes om Lunds Domkirke 1234, at den nemlig i dette Aar aldeles ødelægdes ved Ildebrand, og spørger dernæst, om det altsaa er ifølge skriftlige Kilder eller ifølge Bygningens egne Vidnes-

byrd, naar vi alligevel sige om den nuværende Domkirke i Lund, at den er ældre end denne Brand? Men er da virkelig Hr. Pastoren af den Mening, at en af Sten opført Domkirke fuldstændig kan gaa tilgrunde ved en Ildebrand? Vi have jo bevislig hele vor ældre Domkirkes Murværk i Roskilde efter Branden 1443, uagtet næsten alle Aarbøger om den Tid berette, at Kirken afbrændte totalt indvendig og udvendig i nævnte Aar. Det er kun, hvad der kunde brænde, der ødelagdes. Hvad derimod ikke kunde nedbrænde, er det kompakte Murværk i Ydermure og Piller, hvilket restaureredes i de paafulgte 20 Aar, saa at Kirken kunde gjenindvies 1464. Saaledes mener jeg ogsaa, at det er at forstaa med Lunds Domkirke, naar der berettes, at den 1234 totalt afbrændte (totaliter combustum), og jeg skjønner ikke rettere, end at vi ere berettigede til at antage, at vi ogsaa i Lunds Domkirke endnu have et Murværk, der er ældre end 1234.

Jeg slutter disse Linier med en forbindtlig Tak for det afgivne Skjøn om Sagen, og det skulde tilvisse glæde mig, hvis de Herrers nøje Kjendskab til vore Kirkebygninger i Almindelighed maatte lede til, at Spørgsmaalet om Roskilde Domkirkes Alder maatte finde en mere almindelig tilfredsstillende Afgjørelse end hidindtil.

Mod Beskyldninger som den, Docent Julius Lange er fremkommen med, formener jeg ikke at behøve at forsvare mig.